

RPO-689854-VII-720.8.2/11/JJ

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji z wizytacji
Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Konstantynowie Łódzkim
(wyciąg)**

1. Wstęp.

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. 2007 Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 7 – 8 grudnia 2011 r., do Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Konstantynowie Łódzkim (zwanego dalej placówką lub ZPiSdN) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem) w składzie: Dorota Krzysztoń (kryminolog), Przemysław Kazimirski, Wojciech Sadownik (prawnicy) oraz Justyna Józwiak (politolog w zakresie resocjalizacji).

Celem wizytacji zapobiegawczej Krajowego Mechanizmu Prewencji było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania nieletnich i dokonanie oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

- przeprowadzono rozmowy z Krzysztofem Waligórskim – dyrektorem ZPiSdN w Konstantynowie Łd. oraz z personelem placówki;

- dokonano oglądu terenu placówki oraz pomieszczeń użytkowanych przez wychowanków, w tym: sypialni, świetlic, izb przejściowych, izby izolacyjnej, izb chorych, klas lekcyjnych, warsztatów, sanitariatów, stołówki, ambulatorium, biblioteki, sali gimnastycznej;
- przeprowadzono na osobności rozmowy z wychowankami;
- zapoznano się na miejscu z wybraną dokumentacją związaną z funkcjonowaniem placówki.

W trakcie wizytacji wykorzystano następujące urządzenia pomiarowo-rejestrujące: multimetr CEM DT-8820, dalmierz laserowy Makita LD060P oraz aparat fotograficzny.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia, pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji przekazali Dyrektorowi placówki oraz wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Ponadto, po zakończeniu wizytacji analizie poddano: Regulamin Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Konstancynie Łódzkiej; Sprawozdanie z pracy Zespołu Diagnostyczno – Korekcyjnego Zakładu Poprawczego w Konstancynie Łódzkiej za rok szkolny 2010/2011; nagranie z monitoringu z dnia 02.12.2011 r. (lekcję j. polskiego i w-fu z klasą II gimnazjum); zestawienie zdarzeń nadzwyczajnych w latach 2010-2011; informację na temat kadry placówki; Sprawozdania Sanepidu w latach 2010-2011; Wychowawczo – edukacyjny programy pobytu wychowanków w ZpiSdN w izbie przejściowej; Regulamin wychowanków ZpiSdN przebywających w izbie izolacyjnej oraz w izbie przejściowej, następujące procedury postępowania: w przypadku uszkodzenia ciała lub samookaleczenia nieletniego, czynności medycznych wobec nowoprzyjętego wychowanka, przyjęcia wychowanka nowoprzybyłego do ZPiSdN, przyjęcia wychowanka powracającego z przepustki/urlopu, dotyczące działań wobec wychowanków przebywających poza zakładem, przyjęcia wychowanka doprowadzonego z niepowrotu lub ucieczki, posiadania odzieży i przedmiotów osobistych w placówce, opuszczania zakładu przez nieletniego, przyjmowania osób odwiedzających; Instrukcję prowadzenia dokumentacji

wychowanka, Bezpieczeństwo i przestrzeganie praw nieletnich w ZPiSdN, Procedurę nagradzania, ukarania wychowanków, odwołania od kary; Stosowanie izby izolacyjnej, Procedurę posługiwania się technicznymi środkami zabezpieczeń.

2. Charakterystyka placówki

W skład wizytowanej placówki wchodzi Zakład Poprawczy o charakterze półotwartym, przeznaczony dla 48 chłopców oraz Schronisko dla Nieletnich zwykle dla chłopców z limitem 24 miejsc. W internacie funkcjonuje sześć grup wychowawczych: 4 zakładowe, 2 schroniskowe. W dniu wizytacji w placówce funkcjonowały 4 grupy zakładowe oraz 1 grupa schroniskowa (liczba wychowanków w tych grupach nie przekraczała 10). Stan ewidencyjny wychowanków Zakładu wynosił 51, zaś faktycznie przebywało ich 41 (6 chłopców było na niepowrotach, 4 umieszczonych na podstawie art. 90 u.p.n.). Z kolei w Schronisku stan ewidencyjny i faktyczny wynosił 10.

Zgodnie z § 5 ust. 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w *sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1359, ze zm., zwanego dalej rozporządzeniem) w tego typu placówkach liczba wychowanków w grupie wychowawczej i oddziale szkolnym nie powinna przekraczać 10. W przypadkach uzasadnionych względami wychowawczymi lub organizacyjnymi kierownik okręgowego zespołu nadzoru pedagogicznego, na wniosek dyrektora zakładu poprawczego, może okresowo, nie dłużej jednak niż na okres 6 miesięcy, zwiększyć liczbę wychowanków w grupie wychowawczej i oddziale szkolnym, nie więcej jednak niż o 3 wychowanków, z zachowaniem liczby grup w zakładzie. O zwiększeniu liczby wychowanków kierownik okręgowego zespołu nadzoru pedagogicznego zawiadamia niezwłocznie Ministra Sprawiedliwości (§ 11). Tymczasem § 12 ust. 1 Regulaminu Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Konstantynowie Łódzkim (zwany dalej Regulaminem) zawiera niezgodność z tym przepisem wskazując, że „(...) liczba wychowanków nie powinna przekraczać 12 podopiecznych (może ona ulec zmianie w zależności od potrzeb umieszczenia wychowanka)”.

3. Personel placówki

W internacie ZPiSdN opiekę nad nieletnimi sprawuje 35 osób, w tym 18 wychowawców, 15 strażników oraz kierownik internatu i jego zastępca. W związku z funkcjonowaniem na terenie placówki warsztatów, chłopcy uczą się praktycznej nauki zawodu pod okiem 8 nauczycieli zawodu (w tym kierownika warsztatów szkolnych). Zadania związane z diagnozowaniem i opiniowaniem nieletnich na potrzeby sądów rodzinnych realizuje Zespół Diagnostyczny, w skład którego wchodzi psycholog oraz pedagog. Taki sam skład (psycholog + pedagog) stanowi Zespół Diagnostyczno-Korekcyjny, prowadzący z wychowankami zajęcia socjoterapeutyczne oraz profilaktyczno – terapeutyczne z zakresu terapii uzależnień.

Analizując personel wizytowanej placówki pod względem balansu płci zauważyć należy, iż dominuje personel męski. Niemniej jednak, kobiety mają również bezpośredni udział w oddziaływaniach dydaktyczno-wychowawczych realizowanych w placówce. Warto w tym miejscu przytoczyć stanowisko Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (dalej: CPT) dotyczące zróżnicowania personelu pod względem płci. Zgodnie z nim taka niejednorodność stanowi kolejne zabezpieczenie przed złym traktowaniem w miejscach pozbawienia wolności, szczególnie jeśli chodzi o nieletnich: *„Obecność personelu zarówno płci męskiej, jak i żeńskiej może mieć korzystny wpływ tak w sensie etosu opiekuńczego, jak i w sprzyjaniu poczuciu normalności w miejscu pozbawienia wolności i ma to pozytywny wpływ na pracę z wychowankami”* (Fragment Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (99) 12]).

Wszyscy pracownicy placówki, mający bezpośredni kontakt z nieletnimi, legitymują się odpowiednim kierunkowym wykształceniem, które predestynuje ich do wykonywania określonych zadań związanych z nauczaniem i sprawowaniem pieczy nad wychowankami schroniska. Zgodnie z § 12 pkt 12 Regulaminu Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich (zwany dalej Regulaminem), pracownik pedagogiczny internatu zobowiązany jest również do poszerzania i pogłębiania swojej wiedzy fachowej poprzez: studia kierunkowe, studia podyplomowe, udział w szkoleniach, autodokształcanie. W 2010 r. 26 osób uczestniczyło w poszerzaniu

kwalfikacji poprzez udział w szkoleniu z profilaktyki uzależnień i pierwszej pomocy medycznej, 30 osób brało udział w szkoleniu na temat dopalaczy, zaś 1 uczestniczyła w kursie intensywnej interwencji kryzysowej.

W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji pracownikom placówki warto zapewnić także szkolenia z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym, na co wskazuje **pkt 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności** (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113) stanowiący, iż *Personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwiała się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm.*

4. Warunki bytowe

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji ocenili warunki bytowe jako bardzo dobre. Placówka posiada niezbędne zaplecze socjalne i techniczne dla wychowanków i personelu.

W skład ZPiSdN wchodzi dwa budynki – jeden (budynek główny) przeznaczony na potrzeby administracji schroniska, szkoły oraz internatu dla wychowanków oraz drugi, stanowiący szkolne zaplecze warsztatowe. Teren obiektu został ogrodzony podwójną siatką, u góry zwieńczoną drutem kolczastym. Przy wejściu znajduje się dyżurka strażnika kontrolującego wyjścia i wejścia wszystkich osób.

Wychowankowie spożywają posiłki na stołówce, usytuowanej w półsuterenie budynku głównego. Jest ona estetycznie urządzona, wyposażona w stoły i krzesła. W widocznym miejscu wywieszony jest jadłospis na każdy dzień tygodnia. Z analizy jadłospisu na dni 7-13.12.2011 r. wynika, że codzienne wyżywienie przez 4 dni tygodnia (poniedziałek, wtorek, środa i czwartek) składa się z 4 posiłków: śniadania, II śniadania, obiadu oraz kolacji. W pozostałe dni jadłospis nie uwzględnia II śniadania. Nieletni nie uczestniczą w przygotowywaniu posiłków; nakrywają jedynie do stołów. W jadalni, kuchni oraz magazynach, w których przechowywana jest żywność,

zachowana została czystość oraz zasady higieny. Wychowankowie ocenili wyżywienie jako dobre. Wizytujący jednakże zauważyli, że w analizowanym jadłospisie, w tygodniowym wyżywieniu, nie uwzględniono owoców. Ich ciągły brak został potwierdzony w rozmowach z nieletnimi.

Pokoje nieletnich we wszystkich grupach są w większości 3 – 4 osobowe. Ich wygląd świadczy o tym, że wychowankowie mają możliwość urządzania ich na swój sposób. W pokojach jest dużo kwiatów, plakatów, zdjęć. Nieletni mogą posiadać w pokojach większość swoich osobistych rzeczy, ale także sprzęt do słuchania muzyki oraz czajniki bezprzewodowe. Każda grupa wychowawcza posiada odrębny magazynek odzieżowy oraz węzeł sanitarny, w skład którego wchodzi umywalnie i toalety. Są one również wyposażone w pralki typu „Frania” oraz suszarki do rozwieszania upranych rzeczy. Podopieczni skarżyli się, że tylko 3 razy w tygodniu mogą brać kąpiel. W niektórych sytuacjach, np. gdy korzystają z sali gimnastycznej, wskazane byłoby zwiększenie liczby kąpieli.

W każdej grupie wyodrębniono świetlicę, w której chłopcy mogą spędzać wolny czas. Do ich dyspozycji jest ping-pong, gry planszowe, telewizor. Na korytarzach wywieszane są informacje dotyczące aktualnych świąt i uroczystości, regulaminy wewnętrzne oraz tzw. sprawy bieżące. Zarówno wyposażenie poszczególnych sypialni, jak i innych pomieszczeń grup nie budzą zastrzeżeń wizytujących.

Placówka dysponuje trzema izbami przejściowymi oraz jedną izolacyjną. Izba przejściowa 3-osobowa wyposażona jest w łóżka, plastikowy stół i krzesła, jest wygląd nie wzbudził zastrzeżeń wizytujących. Znajduje się w niej odrębny kącik sanitarny. W dniu wizytacji była ona niezamieszkała. Pozostałe 2 izby przejściowe (III i IV) oraz izba izolacyjna wyglądają w taki sam sposób. Są jednoosobowe, wyposażone w przymocowane do podłogi łóżko, stolik i krzesło. Pokoje zlokalizowano w osobnej części kondygnacji parterowej, w sąsiedztwie ambulatorium. W trakcie wizytacji w izbach przejściowych jednoosobowych (III i IV) przebywało dwóch chłopców, czas ich pobytu nie przekraczał 6 dni. Izba izolacyjna nie była zamieszkała.

Wątpliwości wizytujących wzbudza wyposażenie izb przejściowych (III i IV), które w swym wyglądzie nie różnią się niczym od izby izolacyjnej, a zatem pozbawione są, zbliżonego do warunków domowych, wyposażenia i przyjaznego dzieciom wystroju wnętrz. Z tego też powodu wychowankowie często myślą te dwa rodzaje pomieszczeń i są przekonani, że umieszczani są w izbie izolacyjnej, nie zaś przejściowej. Zgodnie ze stanowiskiem CPT cyt.: *„Miejsca, w których młode osoby śpią i prowadzą aktywność życiową powinny być – oprócz odpowiedniej wielkości, oświetlenia i wentylacji – właściwie umeblowane, dobrze urządzone i dostarczać odpowiednich wrażeń wzrokowych. Młodym ludziom powinno się pozwolić na przechowywanie rozsądnej ilości rzeczy osobistych, jeśli przeciwko temu nie przemawiają przeważające względy bezpieczeństwa”* (Fragment Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (99) 12]). Poza tym, § 44 ust. 4 rozporządzenia wskazuje, że *„Izbą przejściową jest wyodrębnione pomieszczenie urządzone w sposób odpowiadający warunkom pomieszczenia mieszkalnego”*. Krajowy Mechanizm Prewencji rekomenduje dostosowanie izb przejściowych do warunków, o których mówi Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz rozporządzenie.

Drugi budynek, znajdujący się na terenie zajmowanym przez ZPiSdN, stanowi zaplecze warsztatowe, gdzie nieletni w ramach przysposobienia do zawodu mają okazję pod okiem nauczycieli zgłębiać praktyczną naukę zawodów tj. ślusarz i stolarz. Efektem ich pracy są m.in. półki do archiwów oraz meble do sądu. W warsztatach zorganizowano i odpowiednio wyposażono (dbając przy tym o umieszczenie w widocznych miejscach przepisów BHP): pracownię obróbki ręcznej, pracownię mechanicznej obróbki skrawaniem, spawalnię, ślusarnię, stolarnię. Godnym podkreślenia jest pozyskanie funduszy ze środków unijnych na dobrej jakości sprzęt (np. stolarka, szlifierka), z których chłopcy mogą codziennie korzystać podczas zajęć. Warsztaty wyposażono także w odpowiednie zaplecze socjalno-sanitarne oraz salę audiowizualną, gdzie odbywają się zajęcia teoretyczne. Na terenie warsztatów funkcjonuje także warsztat samochodowy, w którym nieletni mogą nabyć podstawowe umiejętności w tym zakresie. W pomieszczeniu przylegającym do części warsztatowej wyodrębniono salę konferencyjną, w której odbywają się różne uroczystości oraz rady

pedagogiczne. W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji, stan techniczny warsztatów oraz sprzętu należy ocenić jako bardzo dobry. Uwagę osób wizytujących zwrócił jedynie fakt, iż niektórzy chłopcy podczas zajęć warsztatowych przebywali bez koszulki lub rękawic, prawdopodobnie z własnej woli, gdyż każdy z nich posiadał na wyposażeniu odpowiednią odzież. Warto zatem zobligować nauczycieli, aby dbali o bezpieczeństwo i higienę pracy nieletnich, nie zezwalając na tego typu zachowania.

Kończąc kwestię warunków bytowych Krajowy Mechanizm Prewencji pragnie zauważyć, iż wizytowana placówka jest niedostosowana do potrzeb osoby niepełnosprawnej. Specyfika ZPiSdN daje podstawy do uznania, że do grona wychowanków dołączyć może osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych, czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki.

4. Traktowanie nieletnich przez personel wizytowanej placówki

Art. 95a § 5 u.p.n. wskazuje, iż środki przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w izbie izolacyjnej oraz założenie pasa obezwładniającego lub kaftana bezpieczeństwa, stosuje się wyłącznie wobec nieletniego umieszczonego w zakładzie poprawczym lub schronisku dla nieletnich, jedynie w przypadku usiłowaniu targnięcia się nieletniego na życie lub zdrowie własne albo innej osoby. Tymczasem w *Regulaminie wychowanków ZPiSdN przebywających w izbie izolacyjnej* katalog zachowań zawarty w pkt 1 Regulaminu został rozszerzony o inne zachowania nieletniego. Ponadto w Regulaminie brakuje bardzo istotnej informacji dotyczącej czasu stosowania środka przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w izbie izolacyjnej, określonego w art. 95a § 7 u.p.n. Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca dostosowanie Regulaminu do przepisów zawartych w u.p.n w zakresie opisanym wyżej. Zgodnie z ewidencją nieletnich umieszczanych w izbie izolacyjnej, w ciągu ostatnich kilku lat nie była ona wykorzystywana.

Krajowy Mechanizm Prewencji zapoznał się z *Regulaminem wychowanków ZPiSdN przebywających w izbie przejściowej*. Wątpliwości KMP wzbudził zapis pkt 2 Regulaminu traktujący o tym, że każdorazowo, gdy do izby wchodzi pracownik

Zakładu, wychowanek ma obowiązek przedstawienia się w formie: „*Ja (imię i nazwisko) jestem wychowankiem Zakładu Poprawczego (Schroniska dla Nieletnich) w Konstantynowie Łódzkim*”. W ocenie wizytujących taka komenda nie niesie za sobą żadnego pedagogicznego uzasadnienia. Jej celem nie jest nauczenie nieletniego dobrych manier ani przedstawiania się z własnej woli pracownikom placówki, lecz zaznaczenie jego podwładności wobec personelu.

W *Regulaminie izby przejściowej* wskazane jest, że wychowanek podczas pobytu w niej ma prawo m.in. do stałej opieki psychologiczno – pedagogicznej oraz możliwości realizacji obowiązku szkolnego. Jednakże w Księżce ewidencji wychowanków umieszczonych w izbie przejściowej i innej dokumentacji brak jest informacji, jakoby prawa te były realizowane, gdyż nie odnotowywane są w niej wizyty nauczyciela, psychologa. Brak jest również informacji o wyjściu wychowanka na świeże powietrze. Ujawnione braki stanowią naruszenie rozporządzenia, w myśl którego Księgi powinny zawierać m.in. uwagi i spostrzeżenia osób sprawujących opiekę nad wychowankiem (nieletnim) w czasie jego pobytu w izbie (§ 7 Załącznika nr 2. *Sposób prowadzenia dokumentacji pobytu nieletnich w zakładzie i schronisku*). Przedstawiciele KMP, w trakcie analizy Książki ewidencji izby przejściowej ujawnili w kilku przypadkach brak wskazania godziny umieszczenia podopiecznego.

W wizytowanej placówce prowadzi się Księgę ewidencji próśb, skarg, wniosków. Z informacji przekazanych przez dyrektora placówki wynika, że w latach 2010 r.-2011 r., chłopcy nie zgłaszali pisemnie żadnych skarg. Ostatni wpis w Księdze pochodzi z 2002 r.

W 2010 r. miały miejsce 3 zdarzenia nadzwyczajne: samobójstwo nowoprzybyłego wychowanka przez powieszenie w izbie przejściowej (sprawa jest w trakcie postępowania prokuratorskiego, jest ona także przedmiotem badania Rzecznika Praw Obywatelskich w Wydziale Karnego Postępowania Wykonawczego w Zespole Prawa Karnego), ucieczka i próba ucieczki. Z kolei w 2011 r. do dnia wizytacji doszło do 2 zdarzeń nadzwyczajnych: ucieczka oraz próba samobójcza. W dokumentacji placówki sporządzono odpowiednie procedury dotyczące postępowania w sytuacjach nadzwyczajnych oraz zapewnienia bezpieczeństwa w placówce.

Podopieczni, z którymi rozmawiali przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji, negatywnie ocenili atmosferę w placówce. Wskazali, że niektórzy wychowawcy i nauczyciele są agresywni zarówno werbalnie, jak i fizycznie. Niektórzy nieletni twierdzili, iż nie czują się w placówce bezpiecznie. Ponadto, podczas rozmów z nieletnimi pracownicy KMP odnotowali niepokojące sygnały wskazujące na zakazane formy traktowania wychowanków przez kadre, polegające na biciu (cyt. „karczycho”), szarpaniu i wyzywaniu wychowanków. Żaden z wychowanków nie chciał złożyć oficjalnej skargi osobom wizytującym. Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca Dyrektorowi ZPiSdN oraz organom nadzorującym pracę placówki (Okręgowemu Zespołowi Nadzoru Pedagogicznego w Warszawie oraz Departamentowi Wykonania Orzeczeń i Probacji w Ministerstwie Sprawiedliwości) szczegółowe zbadanie tego problemu oraz przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego. Mechanizm przypomina, iż poddawanie nieletnich przemocy fizycznej stanowi nieludzkie traktowanie i jest niedopuszczalne.

5. Dyscyplinowanie

Z danych zawartych w Księdze nagród i środków dyscyplinarnych wynika, iż w wizytowanej placówce nie są stosowane inne aniżeli przewidziane prawem nagrody i środki dyscyplinarne. Wśród stosowanych środków dyscyplinarnych najczęściej pojawia się kara nieudzielania przepustki lub urlopu. Analiza treści *Procedury udzielania nagród, stosowania środków dyscyplinarnych oraz odwołania się wychowanka od otrzymanej kary* daje podstawę do uznania, iż zawarte w niej informacje mają przejrzysty i jednoznaczny charakter. Zarówno przesłanki stosowania nagród i środków dyscyplinarnych oraz gwarancje związane z możliwością odwołania się od decyzji wydanych w tych sprawach, zostały ujęte w omawianych dokumentach w sposób właściwy.

Krajowy Mechanizm Prewencji uznaje, że każdy wychowanek powinien wiedzieć, jakie nagrody i środki dyscyplinarne obowiązują w placówce. W dokumentacji placówki, procedurach i regulaminach, brakuje informacji na ten temat. Jedynie w *Regulaminie pobytu nieletnich w ZPiSdN (Aneks)* wymienione są

konsekwencje za poszczególne zachowania i nieprzestrzeganie regulaminu. W większości jest to kara zakazu udzielania przepustek i urlopów na okres 3 miesięcy. W żadnym dokumencie nie ma natomiast analogicznie wymienionych nagród. Mimo iż katalog środków dyscyplinarnych i nagród jest dość rozbudowany w rozporządzeniu, to w rozmowach indywidualnych wychowankowie potrafili wymienić tylko jedną nagrodę, jaka jest im udzielana (telefon do rodziny) oraz 2 kary (zakaz przepustek/urlopów, „umieszczenie w izolatce/przejściówce” – uznana przez nieletnich za najgorszą karę). Mechanizm zaleca uzupełnienie Regulaminu wychowanków o punkt wymieniający wszystkie nagrody i środki dyscyplinarne, które nieletni mogą otrzymać podczas pobytu w ZPiSdN.

Ponadto, KMP otrzymał sygnały, że czasami stosowane są kary, które nie są uwzględniane w Księdze środków dyscyplinarnych, np. stanie na korytarzu podczas ciszy nocnej, stanie na korytarzu ze szczotką i froterką codziennie w godzinach 16-21 za źle wykonany dyżur. Zdaniem przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji pracownicy tego typu placówek powinni umiejętnie postępować z wychowankami, aby nie wywoływać ostrych konfliktów i nie powielać złych wzorców ze środowiska, w jakim się wychowali. Wszystkie kary mogące zachwiać poczucie wartości podopiecznego oraz spowodować utratę szacunku do samego siebie powinny być zakazane.

6. Prawo do informacji

Zgodnie z Regulaminem placówki, przyjmowani do niej podopieczni, są informowani o obowiązujących zasadach. W pierwszych dniach pobytu kadra kierownicza, psycholog, pedagog omawia prawa i obowiązki nieletniego. W trakcie pobytu w izbie przejściowej wszyscy pracownicy pedagogiczni muszą się zapoznać z aktami chłopca, jak również nawiązać kontakt z wychowankiem. Kierownicy działów przeprowadzają z wychowankiem rozmowy dotyczące nauki szkolnej, zainteresowań zawodowych jak i ogólnej postawy, na podstawie których nowoprzybyły wychowanek umieszczany jest w odpowiedniej grupie wychowawczej, warsztatowej i klasie szkolnej.

Z relacji wychowanków wynika, że niewiele wiedzą o swoich uprawnieniach. Podczas pobytu w izbie przejściowej muszą uczyć się Regulaminu na pamięć i przechodząc do grupy wychowawczej są z niego „egzaminowani” przez kadre. Nie są pytani o zrozumienie tekstu i nie wyjaśnia się im ewentualnych wątpliwości, ale przepytuje ze znajomości regulaminu na pamięć. Podopieczni nie wiedzą także do kogo mogą się zwrócić w sytuacji niewłaściwego potraktowania.

W związku z tym, zalecenie Krajowego Mechanizmu Prewencji w tym zakresie dotyczy zamieszczenia w ogólnodostępnym miejscu informacji z adresami instytucji, do których wychowankowie mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw, w tym do: Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, sędziów rodzinnych. Krajowy Mechanizm Prewencji uważa, że każdemu nieletniemu pozbawionemu wolności należy umożliwić stały dostęp do adresów instytucji, do których mogą się zwrócić w sytuacji, gdy ich prawa nie są przestrzegane. Adresy instytucji powinny znajdować się w ogólnodostępnym i widocznym dla nieletnich miejscu, tak by wgląd do nich nie był uzależniony od decyzji personelu lub innych czynników.

7. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Wychowankowie mogą utrzymywać kontakt z osobami spoza Zakładu w formie listów, telefonów oraz odwiedzin. Procedura przyjmowania osób odwiedzających wskazuje, iż wychowanek ma prawo do odwiedzin przez osoby najbliższe, do których należą nie tylko rodzice i rodzeństwo, ale także np. dziewczyna nieletniego.

Kontakt telefoniczny możliwy jest w formie połączeń przychodzących do placówki lub połączeń wychodzących (jedna z nagród; sprawy losowe).

Korespondencja nieletnich, zgodnie z informacją dyrektora, podlega cenzurze w uzasadnionych względami dobra wychowanka przypadkach. Z kolei w trakcie rozmów indywidualnych, nieletnimi stwierdzili, że korespondencja przez nich prowadzona, zarówno przychodząca, jak i wychodząca, zawsze podlega kontroli. Jeżeli praktyka taka rzeczywiście ma miejsce, to stoi ona w sprzeczności z art. 66 § 3

u.p.n. W ocenie KMP przepis u.p.n. traktuje kontrolę korespondencji jako wyjątek, nie zaś zasadę.

Z dokumentacji placówki wynika, że opisane powyżej formy kontaktu z rodziną nie są ograniczone w trakcie pobytu chłopców w izbie przejściowej, izbie izolacyjnej oraz w izbie chorych. Praktykę taką KMP uznają za właściwą.

Wychowanek może być zwolniony z zakładu poprawczego w trybie art. 90 u.p.n. lub 86 u.p.n. (po okresie nie krótszym niż 6 miesięcy) jeżeli przemawiają za tym względy wychowawcze, zdrowotne, rodzinne. Zwolnienie może nastąpić na wniosek: rodziców(opiekunów), nieletniego, placówki. Wniosek musi być poparty pozytywną opinią placówki. Zakład posiada odpowiednie procedury dotyczące zwalniania wychowanka z Zakładu Poprawczego w trybie art. 90 lub art. 86 u.p.n. Przed opuszczeniem zakładu wychowanek informowany jest o możliwości uzyskania pomocy w usamodzielnieniu przez instytucje do tego powołane. Uzyskuje również adresy: PCPR, MOPR, MOPS, właściwe ze względu na miejsce zamieszkania. O terminie umieszczenia wychowanka poza zakładem w trybie art. 90 u.p.n. lub o warunkowym zwolnieniu z Zakładu (art. 86 u.p.n.) powiadamia się niezwłocznie sąd rodzinny oraz rodziców (opiekunów).

8. Prawo do ochrony zdrowia.

Opiekę medyczną nad nieletnimi sprawuje lekarz internista, psychiatra, stomatolog (zatrudnieni w różnym wymiarze czasu) oraz dwie pielęgniarki. Na potrzeby placówki opracowana została *Procedura postępowania w przypadku uszkodzenia ciała lub samookaleczenia nieletniego, wymagającego udzielenia pomocy przez zewnętrzną służbę zdrowia*, do której wizytujący nie wnoszą zastrzeżeń.

ZPiSdN dysponuje ambulatorium, w skład którego wchodzi: gabinet lekarski z zapleczem, gabinet stomatologiczny oraz dwie izby chorych znajduje się na kondygnacji parterowej, w części oddzielonej od holu. Jednoosobowa izba chorych, wyposażona w łóżko, stół, szafkę oraz umywalkę, przeznaczona jest dla chorych zakaźnie. Druga izba chorych jest 3-osobowa, w dniu wizytacji przebywał w niej jeden wychowanek. Wyposażenie poszczególnych gabinetów ambulatorium jest adekwatne

do ich przeznaczenia. W nagłych wypadkach do placówki wzywane jest pogotowie ratunkowe. Codzienną opiekę nad nieletnimi sprawują dwie pielęgniarki, sprawujące dyżury tygodniowe naprzemiennie, w taki sposób, że od poniedziałku do piątku dyżury odbywają się zarówno w godzinach porannych jak i wieczornych. Z kolei dyżury lekarskie rozkładają się w następujący sposób: internista – dwa razy w tygodniu po 5 godzin, stomatolog – dwa razy w tygodniu po 5 godzin, psychiatra – raz w tygodniu, 7 godzin. Ponadto, placówka współpracuje z poradniami zewnętrznymi w Konstanczynie, Pabianicach, Łodzi, zaś wszystkie konsultacje odnotowywane są w Książce przyjęć specjalistycznych.

Badania każdego nowoprzybyłego wychowanka odbywają się w ciągu pierwszych 2-3 dni jego pobytu w placówce. Pielęgniarka przeprowadza wywiad z wychowankiem na temat jego stanu zdrowia i opisuje jego wygląd: blizny, tatuaże, samookaleczenia, przebyte choroby. Badanie to wraz z datą jego przeprowadzenia odnotowuje się w dokumentacji medycznej. Lekarz ogólny przeprowadza wstępne badanie medyczne: wzroku, słuchu, uzębienia, odżywiania, stanu skóry, etc. Opisuje nałogi, uzależnienia, objawy patologiczne, a następnie zakłada kartę zdrowia wychowanka. Czynności te dokładnie zostały opisane w Procedurze postępowania w przypadku podejmowania czynności medycznych wobec nowoprzyjętego wychowanka. Prowadzony jest także zeszyt przyjęć wychowanków do gabinetu lekarskiego.

Wychowankowie w rozmowach z przedstawicielami KMP nie skarżyli się na opiekę zdrowotną. Z relacji obecnej w dniu wizytacji pielęgniarki wynika, że nie istnieje problem z długim oczekiwaniem na pomoc. Zgłaszający wychowawcy potrzebę wizyty w ambulatorium chłopcy są przyjmowani tego samego dnia. Ich badanie odbywa się poza zasięgiem wzroku i słuchu pracowników niemedycznych, co należy ocenić jako właściwą praktykę.

9. Prawo do edukacji

Nieletni przebywający w Schronisku i Zakładzie korzystają z możliwości kontynuowania edukacji na trzech poziomach dydaktycznych – podstawowym (VI

klasa – 2 uczniów), gimnazjalnym (klasa I – 13 uczniów, II – 11 uczniów, III – 9 uczniów) oraz zawodowym (klasa I – 12 uczniów, II – 7 uczniów). Szkoła zawodowa w ramach przysposobienia do pracy zawodowej, którym objęci są wszyscy wychowankowie placówki, oferuje nieletnim wybór zawodów m.in. takich jak stolarza, ślusarz. Wychowankowie w rozmowach indywidualnych podkreślali, iż są zadowoleni ze sposobu prowadzenia zajęć na warsztatach. Frustrujące jest jednak dla nich to, że za godzinę swojej pracy zarabiają ok. 90 groszy. W związku z powyższym Krajowy Mechanizm Prewencji zwraca się do Dyrektora ZPiSdN z prośbą o wyjaśnienie, w jaki sposób w placówce określana jest wysokość stypendium oraz poinformowanie o aktualnych wysokościach stypendium dla nieletnich odbywających praktyczną naukę zawodu w warsztatach szkolnych.

W szkole zatrudnionych jest 6 nauczycieli (i Dyrektor Szkoły) oraz katecheta (kapłan). Pomieszczenia wchodzące w skład szkoły są przestronne, czyste i wyposażone w niezbędne pomoce naukowe. Na korytarzu znajdują się wieszaki i ławeczki, na których wychowankowie mogą zostawić swoje plecaki lub kurtki. Na ścianach zawieszono tablice, na których umieszcza się najważniejsze informacje o „życiu” placówki, np. o konkursach, dyskusyjnym klubie filmowym, wewnętrznym systemie oceniania, etc. Na terenie szkoły znajdują się także sala komputerowa wyposażona w kilkanaście stanowisk. Z korytarza szkolnego jest bezpośrednio wyjście na taras, wyposażony w ławeczki, z którego nieletni mogą korzystać podczas przerw lekcyjnych. Jest to także miejsce przeznaczone do używania wyrobów tytoniowych. Z części szkolnej wychowankowie wychodzą bezpośrednio na salę gimnastyczną, przed której wejściem mają do dyspozycji węzeł sanitarny.

W placówce dostępna jest biblioteka z odpowiednimi do wieku wychowanków książkami. Zainteresowani chłopcy mogą dwa razy w tygodniu skorzystać z jej księgozbioru.

10. Prawo do wypoczynku i rekreacji

W czasie wolnym podopieczni mogą uczestniczyć w wycieczkach, turniejach sportowych, konkursach i innych uroczystościach realizowanych na podstawie *Planu*

impresz i uroczystości internatu. Ponadto, na terenie placówki funkcjonują koła zainteresowań i zajęcia tematyczne. Wychowankowie mogą korzystać także z siłowni, wyposażonej w atestowany sprzęt do ćwiczeń.

Z rozmów indywidualnych z nieletnimi wynika, iż w ciągu dnia mogą oni spędzać czas na świeżym powietrzu jedynie podczas przerwy szkolnej (15 min), wychodząc na spacerniak/taras. W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji możliwość codziennego przebywania na świeżym powietrzu stanowi istotny wpływ na rozwój psycho – fizyczny młodzieży niedostosowanej społecznie, przebywającej w zakładach zamkniętych, czyli w warunkach ograniczonej swobody. Spędzanie czasu na dworze jest często doskonałą platformą do wyrównania niedoboru ruchowego wychowanków. Zdaniem KMP podopiecznym takich placówek należy zapewnić dostęp do codziennych zajęć na świeżym powietrzu, zgodnie z *Europejskimi Zasadami w sprawie Nieletnich Sprawców Przepięstw będujących podmiotem sankcji lub środków* (5 listopada 2008 r.), według których nieletni pozbawieni wolności powinni mieć zapewnione regularne ćwiczenia przynajmniej dwie godziny w ciągu dnia, z czego jedna z nich winna odbyć się na świeżym powietrzu, o ile warunki pogodowe na to zezwalają (zasada 81).

11. Prawo do praktyk religijnych

W każdą niedzielę i święta w kaplicy placówki odprawiana jest msza święta. Podopieczni przygotowywani są również do przyjmowania sakramentów świętych jak np. bierzmowanie. Ponadto, opiekę duszpasterską nad wychowankami sprawują Księża Salezjanie, którzy prowadzą z nieletnimi wiele dodatkowych zajęć np. plastycznych. Na korytarzach i kolumnach znajdują się komunikaty informujące o godzinach mszy św. Z informacji uzyskanych w rozmowach z wychowankami wynika, że ich prawa do praktyk religijnych są respektowane. Nie ma też przymusu uczęszczania na nabożeństwa. Sytuację tę należy ocenić jako prawidłową.

W Regulaminie ZPiSdN został zawarty również zapis umożliwiający korzystanie z praktyk religijnych (udział w katechizacji i mszy) różnych wyznań.

12. Rekomendacje Krajowego Mechanizmu Prewencji.

Na podstawie art. 19 *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, Krajowy Mechanizm Prewencji rekomenduje:

1. Adresowane do Dyrektora ZPiSdN w Konstantynowie Łódzkim:

- 1.1. zweryfikowanie zarzutów wychowanków dotyczących stosowania przemocy fizycznej i werbalnej przez kadrę placówki oraz przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego w tej sprawie;
- 1.2. urządzenie izb przejściowych w sposób odpowiadający warunkom pomieszczenia mieszkalnego;
- 1.3. zaprzestanie stosowania pozaregulaminowych środków dyscyplinarnych;
- 1.4. zniesienie obowiązku każdorazowego przedstawiania się nieletniego w izbie przejściowej,
- 1.5. zapewnienie wszystkim nieletnim możliwości pobytu na świeżym powietrzu, przez co najmniej 2 godziny dziennie, jeżeli pozwala na to pogoda;
- 1.6. zobligowanie nauczycieli do tego, aby dbali o bezpieczeństwo i higienę pracy nieletnich;
- 1.7. rzetelne prowadzenie Książki ewidencji izby przejściowej w zakresie uwag i spostrzeżeń osób sprawujących opiekę nad wychowankiem (nieletnim) w czasie jego pobytu w izbie, jego udział w codziennych zajęciach na świeżym powietrzu oraz wskazania godziny umieszczenia podopiecznego;
- 1.8. dostosowanie *Regulaminu wychowanków ZPiSdN przebywających w izbie izolacyjnej* do przepisów zawartych w u.p.n. w zakresie opisanym w Raporcie;
- 1.9. przeprowadzanie kontroli korespondencji zgodnie z przepisami u.p.n.;
- 1.10. zorganizowanie szkoleń dla pracowników placówki z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym;
- 1.11. uzupełnienie *Regulaminu wychowanków* o punkt wymieniający nagrody i środki dyscyplinarne, które nieletni mogą otrzymać podczas pobytu w ZPiSdN;

- 1.12. zamieszczenie w ogólnodostępnym miejscu informacji z adresami instytucji, do których wychowankowie mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw;
- 1.13. zapewnienie środków niezbędnych na przystosowanie placówki do potrzeb osoby niepełnosprawnej;
- 1.14. rozważenie zwiększenia częstotliwości kąpieli w tygodniu;
- 1.15. rozważenie wprowadzenia II śniadania w piątek (dzień szkolny) oraz wzbogacenie posiłków o owoce.

Ponadto, Krajowy Mechanizm Prewencji zwraca się do Dyrektora ZPiSdN z prośbą o wyjaśnienie, w jaki sposób w placówce określana jest wysokość stypendium oraz poinformowanie o aktualnych wysokościach stypendium dla nieletnich odbywających praktyczną naukę zawodu w warsztatach szkolnych.

2. Adresowane do Okręgowego Zespołu Nadzoru Pedagogicznego i Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji

- 2.1. zweryfikowanie zarzutów wychowanków dotyczących stosowania przemocy fizycznej i werbalnej przez kadrę placówki oraz przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego w tej sprawie.